

Eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokunnalle

Rikosuhripäivystyksen lausunto kansallisen ihmiskaupparaportoin kertomuksesta 2014

Rikosuhripäivystys (RIKU) kiittää mahdollisuudesta lausua ihmiskaupparaportoin kertomuksesta.

RIKU on ainoa Suomessa yleisiä rikosuhripalveluja järjestävä taho. RIKUlla on 29 palvelupistettä eri puolilla Suomea. Tuki- ja neuvontapalvelut järjestetään ammatillisesti ohjattuna vapaaehtoistoimintana sekä suoraan ammattilaisten toimesta. RIKUa ylläpitävät Suomen Mielenterveysseura, Ensi- ja turvakotien liitto, Suomen Punainen Risti, Kirkkohallitus, Mannerheimin Lastensuojeluliitto sekä Suomen Setlementtiliitto.

RIKU on jo vuodesta 2008 ollut keskeinen yhteistyötaho ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmässä. Tilastojemme mukaan RIKUlla on vuoden 2010 alusta alkaen ollut ihmiskauppaan liittyviä asiakaskontakteja 74, joista 50 on ollut tukisuhteessa. Sitä ennen tapauksia oli muutamia vuodessa. Ihmiskaupan uhrien auttaminen on RIKUn muihin asiakastapauksiin verrattuna usein selvästi monimutkaisempaa ja vie enemmän aikaa. Kokemuksemme on, että kunnissa ei ole tällä hetkellä riittävästi tietoa ja osaamista ihmiskaupan uhrien auttamisessa. Tämä korostaa järjestöjen merkitystä auttamispolkujen löytämisessä paikallistasolla.

Rikosuhripäivystys pitää ihmiskaupparaportoin vuoden 2014 kertomusta erittäin tärkeänä ja ansiokkaana raporttina. Se nostaa esille etenkin seksuaalisen hyväksikäyttöön liittyvän ihmiskaupan tunnistamiseen ja rikosprosessiin liittyvät vaikeudet. Kertomus nostaa hyvin ja havainnollisesti esille ihmiskauppaan liittyvän monimutkaisen dynamiikan sekä tuo ratkaisuehdotuksia tunnistamisen ja auttamistyön kehittämiseksi. Kannatamme ihmiskaupparaportoin esittämiä toimenpide-ehdotuksia (s. 116 – 118).

Haluamme lausunnossamme vielä tarkemmin valottaa kokemuksiamme ja näkemyksiämme ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmästä sekä uhrin asemasta rikosprosessissa.

Auttamisjärjestelmän kehittäminen

Sisäministeriössä on valmisteltu 27.11.14 eduskunnalle annettu esitys (HE 266/2014 vp) auttamisjärjestelmää koskevan lainsäädännön uudistamiseksi. Keskeisimmät muutokset liittyvät ihmiskaupan uhrien auttamisen aloittamisen ja päättymisen määrittelyyn sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamiseen järjestelmän ennustettavuuden ja selkeyden lisäämiseksi.

Ihmiskaupan uhrien tunnistamisen ja auttamisen parissa työskentelevät järjestöt ovat kansallisen ihmiskaupparaportoin lisäksi nostaneet esille niitä syitä, minkä vuoksi Suomessa tunnistetaan edelleen vain vähän ihmiskaupan uhreja. Viime vuosina auttamisjärjestelmään on

hakeutunut keskimäärin noin 50 uutta asiakasta. Huomiota herättävän vähän tunnistetaan seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvää ihmiskauppaa.

Keskeisenä syynä tähän on pidetty puutteita ihmiskaupan uhrien saamassa suojelussa ja avussa sekä rikoslain ihmiskauppasäännösten soveltamis- ja tulkintaongelmia. Järjestöjen kokemukset kertovat siitä, että etenkin niin sanotut pelkäävät uhrit eivät ole uskaltaneet hakeutua avun piiriin heidän asemaansa liittyvien epävarmuuksien vuoksi. Tämä vaikeuttaa myös ihmiskaupparikosten selvittämistä ja torjuntaa.

Uhrin kannalta tärkeää on luoda auttamisjärjestelmä, jossa hän tietää etukäteen, miten häntä koskevia tietoja käsitellään ja missä vaiheessa hänen mahdollisesti edellytetään tekevän yhteistyötä viranomaisten kanssa rikosprosessin edistämiseksi. Etenkin pelkäävien uhrien kannalta riittävän pitkä rauhoitettu harkinta- tai toipumisaika ilman yhteistyövelvoitetta lisää uskallusta hakeutua viranomaisten tarjoaman avun piiriin, mutta edellyttää myös kohdenettuja ja ammattitaitoisia uhrin tarpeisiin vastaavia tukipalveluita tämä kriittisen ajanjakson aikana. On myös tärkeää alleviivata sitä, että uhrien auttaminen ei saa olla riippuvainen rikosprosessista tai sen etenemisestä.

Uhrilähtöinen auttamisjärjestelmä edellyttää hyviä viranomaisten ja kolmannen sektorin toimijoiden yhteistyörakenteita sekä keskinäistä luottamusta. Järjestölähtöisen auttamistyön vahvuutena on matala kynnyks ja toiminta lähellä asiakkaita, mikä lisää ihmiskaupan uhrien uskallusta hakea apua. Järjestöt tekevät omalta osaltaan työtä sen eteen, että uhrien luottamus esitutkintaviranomaisia kohtaa lisääntyisi ja ihmiskauppaan syyllistyneet saataisiin rikosoikeudelliseen vastuuseen teoistaan.

Selkiyttämistä edellyttää myös ihmiskaupan uhrien saamien tukipalveluiden sisältö ja kustannusten korvaaminen. Kuntien roolia auttamistoiminnassa olisi kehitettävä. Etenkin hyväksikäytöstä ja väkivallasta traumatisoituneiden asiakkaiden erityistarpeet ja avun tarpeen pitkäkestoisuus olisi nykyistä paremmin huomioitava. Tällä hetkellä ongelmana on se, että kunnissa ei usein tiedetä, mitä kustannuksia heille korvataan ja korvausten hakuprosessi koetaan hankalana.

Auttamisjärjestelmää koskevaa lakimuutosta valmistelleessa työryhmässä mukana olleet järjestöt ovat aiemmin esittäneet, että ns. avainjärjestöillä tulisi olla mahdollisuus valtakunnallisten indikaattoreiden pohjalta tunnistaa uhreja auttamisjärjestelmään esimerkiksi siten, että tunnistaminen takaisi uhrille vähintään 30 vuorokauden toipumis-/harkinta-ajan ja auttamisjärjestelmän palvelut. Tämä olisi sellainen keino, joka edesauttaisi juuri pelkäävien uhrien hakeutumista auttamisjärjestelmään, koska päätös perustuisi indikaattoreihin eikä sellaisiin yksittäisiin tietoihin, joiden antamista uhri pelkää. Sisäministeriössä aloittaneen ihmiskaupan vastaisen toiminnan koordinaattorin kanssa on alustavasti keskusteltu mahdollisuudesta lähteä laatimaan näitä indikaattoreita, mutta järjestöjen roolista ei ole vielä tietoa.

Rikosprosessin kehittäminen

Rikosuhripäivystys pitää erityisen tärkeänä myös ihmiskaupparaportoijan esille tuomia ongelmia koskien ihmiskaupan määritelmää ja sen suhdetta paritukseen sekä rikoslain ihmiskauppasäännösten soveltamis- ja tulkintaongelmia.

Määritelmäkysymysten osalta eduskunnan käsiteltävänä on tärkeä lainsäädäntöuudistus, joka koskee rikoslain ihmiskauppaa ja paritusta koskevien rangaistussäännösten selkiyttämistä. Esimerkiksi painostamista koskeva tekotapa siirrettäisiin paritussäännöksestä ihmiskauppasäännökseen ja alle 18-vuotiaan parittamista olisi jatkossa arvioitava lähtökohtaisesti ih-

miskaupparikoksena. Esitys selkiyttää ihmiskaupan uhrien rikosoikeudellista asemaa ja lisää seksuaalisen hyväksikäytön kohteena olevien uhrien tunnistamista.

Rikosuhripäivystyksen käytännön kokemukset kertovat myös siitä, että ihmiskaupparikoksiin erikoistuneita ja niitä riittävästi tuntevia lakimiehiä on Suomessa hyvin vähän. Usein he ovat painottuneet suurin kaupunkeihin ja etenkin pääkaupunkiseudulle. Kuitenkin ihmiskaupparikoksia on tapahtunut hyvin eri puolilla Suomea. Lakimiesten sekä myös tuomareiden, syyttäjien ja poliisien koulutukseen olisikin kiinnitettävä erityistä huomiota, jotta ihmiskaupparikoksen erityispiirteet voitaisiin suomalaisessa oikeusjärjestelmässä tunnistaa ja uhrin asema, kohtelu sekä hänen tarvitsemansa tuki tältä osin varmistaa.

Tärkeää on myös laajentaa oikeudenkäymiskaaren prosessuaalista keinovalikoimaa siten, että asianomistajien esitutkinnassa tallennettuja videoituja kertomuksia voitaisiin käyttää ihmiskauppajuttujen todistelussa oikeudenkäynnissä. Monet uhrin haluavat tässä vaiheessa palata kotimaahansa, mikä voi olennaisesti vaikeuttaa oikeusprosessin toteutumista.

Haluamme myös todeta, että maassa oleskelevien ihmiskaupan uhrin asema hyvinkin pitkään, jopa useita vuosia, kestävien rikosprosessien aikana on vaikea ja epävarma. Uhrit tarvitsevat säännöllistä tukea ja usein myös akuuttia psyykkistä tukea sekä pitkäkestoisempaa terapiaa. Tällä hetkellä psyykkiseen hoitoon pääsy on yleensä vaikeaa ja kestää liian pitkään.

Lopuksi

Järjestöjen tehtäviä ihmiskaupan uhrien tunnistamisessa ja auttamisessa olisi kehitettävä, koska matalan kynnyksen toimijoina etenkin ns. pelkävien uhrien on usein helpompi hakea apua järjestöistä kuin suoraan viranomaisilta. Järjestöjen roolin vahvistaminen edellyttää myös kestävästä rahoituksesta. Tällä hetkellä vain jotkut järjestöt saavat - lähinnä projektituon- toista - rahoitusta ihmiskaupan uhrien auttamistyöhön.

Järjestöjen aseman vahvistaminen edellyttää myös hyviä yhteistyörakenteita – sekä järjestöjen ja viranomaisten välillä että järjestöjen kesken. Onkin tärkeää, että sisäministeriössä toimiva ihmiskauppakoordinaattori luo toimivat yhteistyörakenteet, jossa myös kolmas sektori on hyvin edustettuna. Järjestöjen tulee myös itse jatkaa omien yhteistyöverkostojensa vahvistamista.

Leena-Kaisa Åberg
toiminnanjohtaja
Rikosuhripäivystys
Maistraatinportti 4 A 7.krs
00240 Helsinki
p. 050 3378 703
leena-kaisa.aberg@riku.fi
www.riku.fi